

Skolhälsovården (EMI) under Covid-19 pandemin

Författare Josef Milerad, docent universitetslektor Svenska Skolläkarföreningen och Institutionen för Kvinnors o Barns Hälsa Karolinska Institutet och

Michail Theodosiou, Överläkare Barn- och Ungdomsmedicin samt ST läkare inom Skolhälsovården Göteborgs stad

Huvudbudskap

- Trots tidvis stor elevfrånvaro och inställd undervisning har elevhälsan klarat att genomföra vaccinationer och hälsokontroller i nästan normal omfattning.
- Upp emot 30 % av landets skolläkare kan ha varit sjuka i Covid-19, däremot är antalet bekräftade Covid fall bland elever få.
- Mindre än hälften av landets elevhälsa använder skyddsutrustning vid patientnära arbete.
- Många skolläkare saknar fler konkreta råd från myndigheter för att hindra smittspridning i skolmiljöer

Introduktion

Corona pandemin har i stor utsträckning påverkat både samhällsfunktioner och ungas skolgång. Möjligheterna till en regelbunden skolgång trots öppna skolor har begränsats av en hög elev och lärarfrånvaro både beroende på smittspridning och delvis på rekommendationer att stanna hemma även vid lätta symptom. Konsekvensen har varit sämre möjligheter att nå kunskapsmålen (3) samtidigt som avbrotten i skolans arbete och distansundervisning på gymnasiet haft negativa effekter på elevers psykiska hälsa (4).

Vilken roll skolor bidrar till samhällspridning av Coronasmitta har varit omdebatterat men litteraturgenomgångar talar för att unga i skolåldern har en begränsad roll när det gäller smittspridning i samhället. (1,2). Den svenska strategin som även förespråkats internationellt har därför varit att hålla skolor öppna även under perioder av hög smittspridning. Undantaget har varit gymnasieskolan där en övergång till distans undervisning skedde under våren 2020.

Syftet med denna undersökning har varit att kartlägga hur pandemin påverkat den medicinska delen av elevhälsan (EMI "skolhälsovården") och dess möjligheter att vaccinera elever enligt det nationella programmet, genomföra hälsokontroller samt hjälpa till elever i behov remiss till hälso och sjukvården. Ett ytterligare syfte var att få en uppfattning hur EMI varit involverat i smittskyddsarbetet och hur detta konkret bedrivits.

Undersökningen gjordes i form av en anonym enkät till medlemmarna i svenska skolläkarföreningen som utgör majoriteten av landets fasta anställda skolläkare. Utifrån beräkningar av läkarbemanningen inom EMI har vi skäl att anta att undersökningen var landsomfattande och svaren speglade förhållandena på en majoritet av landets skolor.

Metod

Data insamling och fördelning över landet

En digital enkät med frågor kring elevhälsans arbete under pandemin skickades till Skolläkarföreningens 234 medlemmar i slutet på januari 2021. Enligt SKR:s statistik ansvarar en skolläkare för i genomsnitt 10 000 elever räknat per heltid och skolläkarföreningens medlemmar har sannolikt huvudansvaret för landets 1,4 miljoner skolelever.

Samtliga svar lämnades anonymt. 149 medlemmar besvarade enkäten och ytterligare 18 svarade utan att besvara då de av olika skäl inte arbetade som skolläkare under pandemin; detta gav en svarsfrekvens på 71 %.

48 % av de svarande arbetade i storstadsregionerna Sthlm Gbg Malmö och ytterligare 26 % i städer >50 000 invånare. 49 % procent arbetade enbart i grundskolan och av dessa 63 % i stora grundskolor d.v.s. skolor >800 elever.

Fig. 1

. Vilken region/område arbetar du i

[Mer information](#)

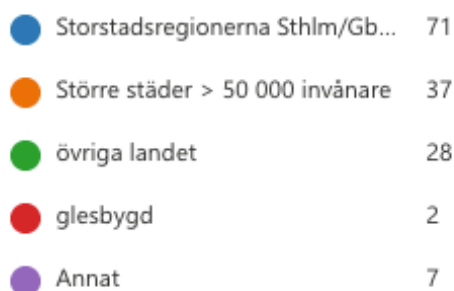
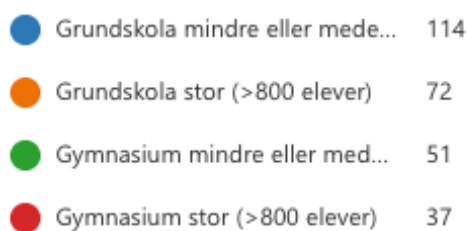

Fig. 2

Vilka årskurser /skolor har du

[Mer information](#)

Elevhälsans arbete under pandemin

Elevfrånvaron var periodvis stor under pandemin och 48 % uppgav att färre elever än vanligt kommit till mottagningarna. Det ledde till att hälsobesöken fick förskjutas vilket drabbade nästan var fjärde besök. 17 % av läkarna upplevde att remisser till hälso och sjukvården blev försenade. Däremot påverkades inte arbetet med att upprätthålla vaccinationsprogrammet lite endast 9 % upplevde förseningar.

Fig. 3

Hur har Covid påverkat elevhälsans mottagningar och kontroller?

[Mer information](#)

	Färre elever har kommit till ko...	72
	Hälsobesöken har förskjutits	63
	Utredningar och/eller remisser...	40
	Vaccinationer ha förskjutits /fö...	22
	Annat	43

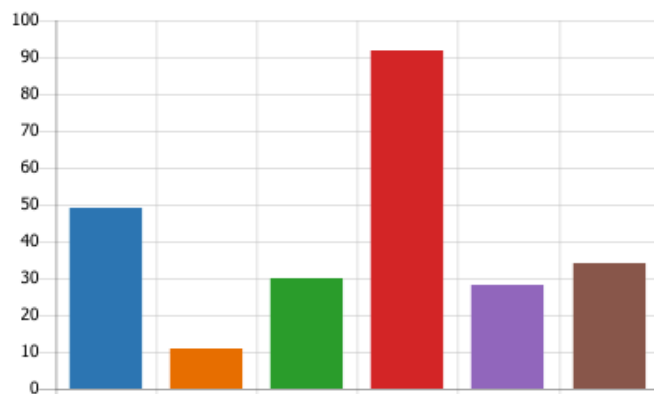
Pandemin medförde periodvis en stor lärarfrånvaro och undervisningen var inställd under vissa dagar på 40 % av skolorna. Ytterligare 20 % av skolorna var helt stängda vid något tillfälle pga mer omfattande utbrott av smitta.

Fig 4

Hur har epidemin påverkat skolans arbete och undervisning?

[Mer information](#)

	undervisningen har ställts in e...	49
	undervisningen har ställts in ...	11
	Hela skolan varit stängd ensta...	30
	Mindre antal elever (<20%) va...	92
	Större antal elever (>20%) vari...	28
	Annat	34

Smittspridning i skolan

Sammanlagt 20 % av skolläkarna hade själva varit sjuka i Covid. 78 % hade fått diagnosen verifierad med provtagning och i övriga fall hade man helt klara symptom. Räkna man in även misstänkta fall hade närmare 30 % varit sjuka. Verifierade Covid fall var mer ovanliga bland eleverna bara 9 % av skolläkarna hade själva träffat en smittad elev.

Fig. 5 och fig. 6

. Har du själv varit sjuk i Covid -19

[Mer information](#)

● inte vad jag vet	95
● har haft misstänkta symptom ...	15
● har haft tydliga symptom på C...	7
● Har haft Covid verifierat med ...	24

. Har du själv träffat eller diagnosticerat elever med Covid-19 ?

[Mer information](#)

● inte träffat själv	79
● hört talas om men inte träffat	47
● träffat någon enstaka elev	9
● träffat flera elever	4

Majoriteten av skolläkarna var engagerade i skolans smittskyddsarbete främst som stöd till rektor/skolledning (42 %) framtagande av kunskapsstöd till skolans personal (23 %) eller information till vårdnadshavare elever (26 %)

Fig. 7

. Hur har du själv varit aktiv i smittskyddsarbetet

[Mer information](#)

● råd och stöd till rektor skoled...	82
● information/framtagande av k...	35
● infomation till vårdnadshavare...	50
● Annat	28

40 % av skolorna använde ingen skyddsutrustning vid vaccinationer eller undersökning av elever och på 42 % användes visir eller munskydd.

Fig. 8

. Vilka skyddsåtgärder har ni haft i elevhälsan under HT 2020?

[Mer information](#)

● allmänna hygienåtgärder, dist...	60
● som ovan men även viss skyd...	4
● Som ovan men även visir /mu...	58
● Annat	15

En klar majoritet av skolläkarna efterlyste tydligare och fler riktlinjer för smittskyddsarbetet. 37 % önskade mer råd från Folkhälsomyndigheten 18 % möjligheter till möten med smittskyddsläkare och 15 % möjligheter att skicka frågor till experter.

Det fanns möjligheter att lämna kommentarer till enkäten och där finns många kritiska synpunkter på vad man ser som otillräckliga eller otydliga riktlinjer rörande smittskyddsåtgärder och skyddsutrustning. Ett exempel är en elev med två Covid sjuka föräldrar hemma fortsätta kunde gå i skolan som vanligt eftersom enbart elever med luftvägssymtom ansågs smittsamma. Definitioner på vad som ansågs som "trängsel" respektive "social distans" ansågs vaga kunde tolkas olika. En återkommande kommentar var att skolläkarna upplevde en stor oro och osäkerhet bland lärare och rektorer rörande smittspridningen i skolan.

Här fanns en markant skillnad i svaren från den grupp skolläkare som hade möjligheter till regelbundna möten eller kontakter med det lokala smittskyddet. Här upplevde man inte samma osäkerhet eller oro kring riktlinjer

Diskussion.

Detta är vad vi känner till de första nationella kartläggningar hur pandemin har påverkat elevhälsans arbete.

Elevhälsan når den absoluta majoriteten av alla elever vilket gör att vi har en internationellt sett hög vaccinationstäckning och tidig upptäckt av hälsoavvikelser. Det är därför positivt att man trots en hög elev och personalfrånvaro i skolan ändå kunnat genomföra det lagstadgade programmet med relativt få fördröjningar. Vaccinationsprogrammet har påverkats minst men elever har även kunnat träffa skolsköterskan eller skolläkaren för hälsokontroller, hälsosamtal och remisser till hälso och sjukvården.

Vikten av att hålla skolor öppna även under perioder av hög smittspridning har framhållits både i svensk och internationell debatt (4,5)

Förutsättningen för detta är att effektiva smittskyddsrutiner är på plats. Stora arbetsplatser med många sociala kontakter på begränsade ytor är högriskmiljöer för smittspridning. Det är därför oroande att bara hälften av elevhälsan använde munskydd eller visir vid elevnära arbete trots att detta är hälso och sjukvårdens gällande rekommendation.

I vår studie kan upp till 30 % av skolläkarna själva haft Covid vilket tyder på en inte obetydlig smittspridning i skolmiljöer. Det saknas svenska data på hur många läkare inom olika läkarspecialiteter har varit sjuka i Covid men medierapporter om utbrott på infektionskliniken Malmö-Lund i december 2020 visar att man kan lokalt kan få höga smittal. Antikroppsbestämningar på 8679 anställda inom hälso och sjukvården i Uppsala regionen i juni 2020 visade att 6,6 % var seropositiva (7) En ännu opublicerad svensk studie på blodgivare som då skulle motsvara ett medelvärde i befolkningen visar på 15 % seropositivitet i denna grupp. Vi saknar antikroppsdata i vår studie men bedömer rapporterna om genomgången sjukdom som säkra. Jämförelsen mellan smittspridning bland skolläkare och andra grupper i skolan är en så länge osäkra

Folkhälsomyndigheten har försökt skattat smittspridningen hos lärare som också har många elevkontakter. Man har jämfört antalet positiva PCR tester hos individer registrerade som lärare enligt SCB:s yrkesstatistik med andra kontaktyrken som bl.a. hälso och sjukvård. Kvoten PCR positiva dividerat med antalet personer registrerade som lärare i grundskolan och gymnasiet låg lägre jämfört med kontaktyrken som vård och omsorg (8) Tolkningen av dessa data bör dock ske med försiktighet då utfallet påverkas av faktorer som testkapacitet, viljan att testa sig vid symptom och antalet faktiskt aktiva i yrket.

Professorerna i nationalekonomi Jonas Vlachos och Helena Svaleryd har analyserat liknande registerdata med korrektion för bl.a. kön ålder och antalet faktiskt aktiva i yrket. Studien har nyligen publicerats i den ansedda tidskriften PNAS och kommenterats i Science. (9, 10)

Studien genomfördes i samband med stängningen av gymnasiet vilket gjorde det möjligt att utvärdera hur mycket stängningen har påverkat smittspridningen bland lärare, deras familjemedlemmar samt elevernas vårdnadshavare. Efter gymnasiets stängning hade lärare i grundskolan jämfört med gymnasiet dubbelt så hög risk att smittats av Covid, deras partners hade 29 % högre risk att bli smittade och vårdnadshavarna 17 % högre risk att smittas. Kvoten PCR positiva lärare var högre jämfört med andra kontaktyrken än i Folkhälsomyndigheten studie.

Vlachos och Svaleryds studie kunde konfirmera att öppna skolor bidrar lite till smittspridningen i samhället men en slutsats av deras undersökning är smittskyddet i skolorna bör bli bättre för att minska smittspridning bland personalen i skolan. Här kan elevhälsan poängtera vikten av smittskydd genom att tex använda skyddsutrustning vid all patientnära verksamhet med direkt kroppskontakt. Så är rutinerna idag inom alla barnsjukvård.

Skolans personal bör känna till att även om barn sällan blir sjuka själva så kan de smitta vuxna. Av enkätsvaren framgår att man på vissa skolor anser att barn inte kan smitta om

de inte har tydliga symptom– en uppfattning som saknar stöd i europeiska smittskyddsmyndighetens kunskapsammansättning (11) .

Det kan även finnas anledning att komplettera och se över de nationella smittskyddsråden till skolor finns i Folkhälsomyndighetens folder *Förslag på förebyggande åtgärder i förskolan och grundskolan*. Råden utgör generella riktlinjer kring hygien och socialdistansering men flera för skolan specifika frågeställningar berörs ej . Det kan vara råd om karantän för elever som har akut sjuka föräldrar eller syskon hemma, eller hantering av större smittoutbrott bland elever eller skolans personal.

Det finns en del metodologiska begränsningar i denna enkät som gör att resultaten bör tolkas med viss försiktighet. Det saknas nationell statistik kring EMI:s insatser under pandemin varför många delar bygger på skolläkarnas skattningar av förhållandena på deras skolor. Detta pekar på behovet av en mer samlad dokumentation av som EMI:s arbete och skolans arbete. Vi saknar även data på smittspridning bland grupper jämförbara med skolläkare som skolsköterskor och barnläkare i öppen vård.

Referenser

1. Mallapaty, S How schools can reopen safely during the pandemic 2 *Nature* 2020; 584, 503-504 <https://doi.org/10.1038/d41586-020-02403-4>
2. Ludvigsson, JF. Children are unlikely to be the main drivers of the COVID-19 pandemic – A systematic review. *Acta Paediatr.* 2020; 109: 1525–1530. <https://doi.org/10.1111/apa.15371>
3. Lärarförlagets tidningar samlingsartiklar kring Coronaviruset <https://www.lararen.se/tag/coronaviruset>
4. Stressen stor bland gymnasie- elever under studier på distans. Sveriges elevkårer 2020 . <https://sverigeselevkarer.se/nyheter/undersokning-stressen-stor-bland-gymnasieelever-under-studier-pa-distans>
5. Nedstängningar slår hårt mot barn och unga. Svenska Dagbladet 2020-01- 31 <https://www.svd.se/nedstangningar-slar-hart-mot-barn-och-unga>
6. Brooks D. Children Need to Be Back in School Tomorrow NY -Times 2021-01-28 <https://nyti.ms/36kbKX4>
7. Lidström AK, Sund F, Albinsson B, Lindbäck J & Westman G . Work at inpatient care units is associated with an increased risk of SARS-CoV-2 infection; a cross-sectional study of 8679 healthcare workers in Sweden, *Upsala Journal of Medical Sciences*, 2020 ; 125:4, 305-310, DOI: [10.1080/03009734.2020.1793039](https://doi.org/10.1080/03009734.2020.1793039)
8. Förekomst av covid-19 i olika yrkeskategorier – delrapport 2 Folkhälsomyndigheten 2021
9. Vlachos J, Hertegård E, Svaleryd HB. The effects of school closures on SARS-CoV-2 among parents and teachers. *PNAS* 2021 118 (9) e2020834118; DOI: [10.1073/pnas.2020834118](https://doi.org/10.1073/pnas.2020834118)
10. Vogel G. Keeping schools open without masks or quarantines doubled Swedish teachers' COVID-19 risk. doi:[10.1126/science.abh0602](https://doi.org/10.1126/science.abh0602)
11. COVID-19 in children and the role of school settings in transmission - first update. Stockholm: ECDC; 2020.

12. Förslag på förebyggande åtgärder i förskolan och grundskolan Folkhälsomyndigheten 2020